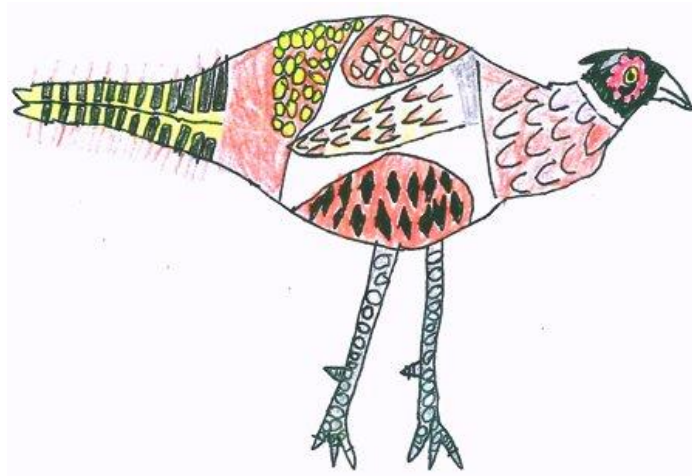

FASANENS FÖRSKOLA
Kvalitetsredovisning

OLIKHETER

*EN SAMMANFATTANDE UTVÄRDERING OCH ANALYS AV ARBETET MED
FÖRSKOLANS GEMENSAMMA FOKUS*

2009/2010

Förutsättningar

Geografi

Fasanens förskola är belägen i stadsdelen Årsta ca 4 km från centrala Uppsala. Det är nära till kommunikationer och området har stora gröna ytor som är fria från biltrafik men genomkorsas av många gång- och cykelvägar. Bredvidliggande Årstaparken och närheten till 4H-gården ger goda möjligheter till djur- och naturupplevelser på nära håll.

Lokal och utemiljö

Förskolan byggdes under 1970-talet och har sedan dess genomgått många förändringar. År 2000 eldhärdades förskolan så svårt att delar av byggnaden fick återbyggas från grunden. Tillsammans med arkitekt utformades då våra nya lokaler. 2007 totalrenoverades den sista delen av huset, som idag totalt består av sex avdelningar, tillagningskök, matsal och arbetsrum. Förskolans gård är en kreativ plats med massor av möjligheter till lek, experiment och upplevelser.

Ekonomi

Halva strukturbidraget under 2009 gav oss möjlighet att ha mindre barngrupper, fler personal anställda samt att få utbildning i tecken som stöd, bild som stöd och habiliteringens utbildningar.

Öppettider

7.30-17.30

Förskoleplatser

99-101 platser totalt fördelade på tre 1-3 års avdelningar och tre 3-6 års avdelningar
13-14 barn på småbarnsavdelningarna
20-21 platser på syskonavdelningarna

Förskolans bemanning

260% på småbarnsavdelningarna, fördelade på två förskollärare och en barnskötare
270% på syskonavdelningarna, fördelade på två förskollärare och en barnskötare
2x71% poolanställda barnskötare
100% förskolechef
100% kock
3x75% resursanställda barnskötare

Anställda (ej timvikarier eller tjänstlediga) 091015:

Kvinnlig arbetsledare 105%
Kvinnliga anställda: 23 st.
Manliga anställda 2 st.
Kvinnliga förskollärare 912,5%
Manliga förskollärare 75%
Kvinnliga barnskötare 817,75%
Manliga barnskötare 75%
Kvinnliga utbildade 177,5%

Ideellt arbete

Styrelse med ansvar som arbetsgivare samt ekonomiskt ansvar.
Fredagsarbete 14.30–17.30. Varje familj ingår även i en arbetsgrupp.
Storstädsdag 3 gånger per år

1. Inledning

1.1 Bakgrund, syfte och mål

Under vårterminen 2009 kom vi fram till att vi ville arbeta utifrån ett gemensamt fokus på Fasanens förskola. Syftet var att stärka vår gemenskap och genom ett gemensamt forskande få en djupare kännedom kring ett tema. Vi bestämde oss för att välja fokus utifrån vårt styrdokument Läroplan för förskolan (*Lpfö 98*) samt den pedagogiska plattform vi arbetat fram under det gångna läsåret. Fokuset blev *Olikheter*, vilket vi nu arbetat med sedan hösten -09.

Förskolan vilar på demokratins grund och vår verksamhet skall därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar (*Lpfö98*). När ett barn börjar på förskolan tar det för första gången, på egen hand, del av samhället och ett annat nätverk än familjen. Att lära sig vilka normer som gäller när man är tillsammans med andra är grundläggande och en viktig del av förskolans uppdrag. Genom att synliggöra och lyfta fram olikheter som en positiv tillgång anser vi att vi lägger grunden för ett demokratiskt tänkande hos barnen.

I våra pedagogiska diskussioner lyfte vi ofta fram olikheter som en tillgång och detta gjorde oss intresserade av att fördjupa oss i ämnet och genom ett gemensamt forskande bli mer medvetna om hur vi, i vår verksamhet, tar tillvara denna mångfald. I den pedagogiska plattformen fastslog vi att vi tar tillvara olikheter och ser dem som en tillgång i verksamheten. Vi ville nu se närmre på och synliggöra för oss själva, barnen och föräldrar, hur detta sker i praktiken.

Våra mål under läsåret har varit:

- att vi vid läsårets slut ser fler olikheter,
- att bli mer medvetna om hur olikheter berikar,
- att vi använder olikheter som ett verktyg i verksamheten,
- att barnen använder olikheter som en tillgång i sitt lärande.

Vi planerar att arbeta med *Olikheter* fram till och med december 2010, och eventuellt längre. Detta dokument är därmed en analys av en pågående process och syftar till att hjälpa oss vidare i vårt arbete.

1.2 Tillvägagångssätt

Vi påbörjade vårt arbete genom att på planeringsdagen i augusti -09 låta var och en av oss tänka enskilt kring ordet *Olikheter* och anonymt skriva ner sina tankar kring begreppet. Vi ville att alla på detta sätt skulle fundera över begreppets innebörd. Detta sammanställdes sedan och delgavs alla, vilket var ett sätt att synliggöra för oss vilka olika reflektioner ordet väckte hos oss pedagoger. Alla föräldrar fick också möjlighet att fundera kring ordets innebörd på olika sätt under höstens föräldramöte.

Med dessa tankar, samt med utgångspunkt i våra gemensamma syften och mål, påbörjades sedan arbetet med fokuset ute i våra verksamheter på avdelningarna.

2. Projekt under läsåret - utvärdering

Vi valde att låta pedagogerna, utifrån de intressen som fanns bland barnen på de olika avdelningarna, själva välja på vilket sätt man skulle arbeta med fokuset. Detta innebär att det under året uppstått olika projekt. Vårt arbete med projekten har synliggjorts för föräldrar i form av en gemensam utställning i Stora Salen i slutet av vårterminen. Här följer en kort sammanfattning av utvärderingarna kring några av de projekt som pågått på våra avdelningar.

2.1 Avdelningen Vingen 1-3 år

I sina observationer kunde pedagogerna på Vingen se att några av de äldre barnen visade stort intresse av att bygga fordon med de stora skumgummikuddarna. Detta tog de fasta på och startade ett projekt; *Båtprojektet*.

De började med att barnen fick fotografera olika fordon vid bland annat vägarbeten. Dessa foton användes sedan som inspiration för barnens byggen. Kuddarna byttes ut mot två stora kartonger, och för att utmana barnen ytterligare i deras rollek och sociala samspel tillfördes olika ljud och OH-bilder.

När intresset fortsatte även under vårterminen, men leken avstannat, blev pedagogerna nyfikna på om nytt material kunde öka fantasin och föra rolleken vidare. Tillsammans med Kristina Mansfeldt, pedagogista, tog de båtprojektet vidare till: *Vad kan en kartong bli och vart kan den föra oss?* Här ville pedagogerna:

- få barnen att använda kartongerna på annat sätt än att sitta i dem och leka var för sig,
- få barnen att ta hjälp av varandra för att till exempel lösa olika situationer,
- få dem att acceptera att man vill/kan göra olika,
- få dem att bli lyhörda för vad som sker, så att de förstår och kan hjälpa till att föra leken vidare,
- få dem att se styrkan med att använda språket för att lösa oenigheter och missförstånd.

Vid några tillfällen samlades barnen för att tillsammans bygga ett fordon med hjälp av kartongerna. De fick turas om att bestämma vad de skulle bygga och vart de sedan skulle åka med det de byggt. Barnen accepterade snabbt kompisens val och även att de skulle göra *en* båt tillsammans och inte *två*. Här begränsades även antalet kartonger ibland, för att utmana barnen att hitta andra lösningar.

I början fick pedagogerna vara mycket delaktiga och aktiva för att hjälpa barnen att uppmärksamma varandras idéer, göra alla delaktiga och lyssna och berätta vad man gör/menar/vill för att kompis ska förstå. Barnen uppmuntrades att fråga varandra. Ganska snart behövde pedagogerna bara påminna barnen om att använda varandra och allt eftersom så kunde de höra barnen själva säga: *prata istället* även i andra sammanhang.

2.2 Avdelningen Fjädersn 3-6 år

På Fjädersn valde pedagogerna att fördjupa sig i frågor kring de inre olikheterna. De ville lyfta fram barnens olika egenskaper och personligheter som något positivt. De ville även synliggöra de olika roller som barnen hade under lek och projektarbeten. De ville lära sig mer om:

- vilken betydelse gruppindelningarna som pedagogerna eller barnen själva gjorde har,

- hur de kunde använda sig av barnens olikheter i det pedagogiska arbetet,
- om hur de kunde få barnen att byta och prova nya roller (teoretiker, praktiker, upptäckare, lyssnare, iakttagare, inspiratör etc.).

På hösten observerade pedagogerna att många av barnen var intresserade och funderade mycket över den regnbåge som bildades av ett vattenprisma i fönstret. Detta ledde fram till ett *Ljusprojekt*. Pedagogerna bestämde sig för att använda ljus som ett redskap för att väcka barnens nyfikenhet, ge dem nya upplevelser, nya tankar, ställa sig egna hypoteser och få prova sina teorier.

Det iordningsställdes ett ljusrum med overheadapparat, speglar, prismor, ficklamor, genomskinligt och ogenomskinligt material. Barnen fick möjlighet att i små grupper experimentera med ljusmaterialet medan pedagogerna höll sig i bakgrunden och observerade vad som fångade barnens intressen. Barnen fick sedan möjlighet att gå vidare och fördjupa sig i några av de frågor som väcktes. Pedagogerna observerade även barnens roller i de olika grupperna och började fundera över hur gruppernas sammansättning påverkade resultatet.

2.3 Avdelningen Tuppen 1-3 år

Det gemensamma fokuset gjorde pedagogerna på Tuppen nyfikna på två olika plan; dels hur pedagogerna upplevde och tog tillvara på olikheter och dels hur de på ett konkret sätt kunde arbeta med barnen utifrån olikheter.

Vid en pedagogisk handledning pratade pedagogerna med Kristina om ritobservationer och ritintervjuer. De fick då som tips att kopiera barnens teckningar för att kunna arbeta mer med detaljerna i bilderna. Vid senare diskussioner kom de fram till att utgå från en flickas teckning, föreställandes ett ansikte, och låta barnen inspireras av Andy Warhols screentryck med Che Guevara. Genom att utgå från något som är lika ville de att barnen skulle sätta sin egen prägel på bilden. Med hjälp av vattenfärg fick varje barn göra sin bild unik. Bilderna sattes sedan ihop till en stor tavla kallad *Polisen*. Barnen visade ett stort gensvar och var väldigt stolta över sitt gemensamma konstverk. Deras intresse för Andy Warhol och hans konst visade sig vara stort och de fortsatte därför att inspireras av honom i sitt arbete under våren.

På en pedagogisk handledning bad pedagogerna Kristina om hjälp med intervjuteknik. *Hur ställer man frågor och vad vill man veta?* Pedagogerna upplevde att barnen verkade ha svårt att sätta ord på det de ville säga samt att gruppammansättningen och hur barnen inspireras varandra betyder mycket för intervju svaren. Kristina uppmanade dem att ställa öppna frågor och efter att ha försökt med det på olika sätt utan att bli nöjda provade de att ställa vardagsfrågor om Andy Warhol: *Var han bor? Vad han tycker om att göra? Äta?* Tack vare barnens olika intervju svar fick de en bred bild av Andy Warhol. Det barnen vet om honom är den bild de själva har skapat genom hans bilder och hans konst.

2.4 Avdelningen Hönan 3-6 år

Inför ett pedagogiskt handledningstillfälle med Kristina intervjuades Hönans äldsta barn kring olikheter: *Vad betyder orden lika och olika?* Ett av barnen sade då: "Att Milton har blå ögon och jag bruna".

Detta ledde till en diskussion bland flera barn: *Är det bara färgen som skiljer ögon åt? Ser alla ögon olika ut? Finns det ögon som ser lika ut?* Pedagogerna blev intresserade av detta och lät barnen titta på bilder av ögon uppsatta inne på Tuppen. Barnen gjorde olika

upptäckter: de såg att inte bara färgen skiljde ögonen åt, utan även formen och ögonfransar etc. De såg också att ögon *kan* vara lika, som på tvillingparet på Tuppen.

Barnen fick sedan rita av varandras ögon med blyerts. Detta för att fokusera på ögats form och inte färg. Pedagogerna märkte att de barn som har kommit långt i sin ritutveckling redan hade en bestämd bild av hur ögat ser ut, medan andra barn kunde fastna i detaljer, som fransar, ögonlock, pupiller utan att riktigt kunna se helheten. För att få barnen att reflektera kring ögons olikheter lät de barnen titta på bilder av olika ögon: glada ögon, ledsna ögon, äldre och yngre människors ögon, ögon på katter, sniglar och fåglar.

I nästa steg fick barnen rita av sitt eget öga med kolkrita. Pedagogerna kunde nu se att barnens detaljseende hade utvecklats. De var nu också mer uppmärksamma på varandras ögon och former i miljön som liknar ögonens.

Pedagogerna ville också att barnen skulle få jobba med ett tredimensionellt material och valde då lera. Barnen jobbade två och två, ett äldre och ett yngre, för att inspirera och lära av varandra. Det som överraskade oss var att barnen valde så olika tekniker: en del formade linjer, som att teckna ett öga, medan andra byggde upp ögat av små lerbitar. Ett barn valde att rista in sitt öga.

Under ett pedagogiskt handledningstillfälle tog de projektet vidare genom att formulera intervjufrågor som skulle ge en annan vinkling, mer inriktat på barnens tankar:

- *Vad ser du när du blundar?*
- *Vad tycker ögat om att titta på?*
- *Vad tycker ögat inte om att titta på?*

Barnens svar visade på att ögat är en spegel till känslorna, det vill säga det barnet svarade att ögat tyckte om att titta på var detsamma som barnet själv tyckte om.

2.5 Avdelningen Ägget 1-3 år

Med bakgrund i det gemensamma fokuset *Olikheter* ville pedagogerna på Ägget lyfta fram sina yngsta barns *olika* intressen. När de började observera och dokumentera deras vardag kunde de se att barnen ägnade sig åt att undersöka olika naturvetenskapliga fenomen. De experimenterade och undersökte sin miljö och skapade därigenom förståelse för sin omvärld. Med sina sinnen jämförde de olika fenomen med varandra. En form av undersökande av lika-olika.

Genom sina dokumentationer kunde de se att en pojke på 1,5 år undersökte ljud av olika slag. Han slog på olika material, jämförde och lyssnade under långa stunder hur de låter. Han drog med fingrarna över gallret på elementet, bankade på torkskåpet, slog med penslar på barnmatsburkarna i ateljén och lyssnade på gnisslet från fönsterstoppen. Detta ledde fram till ett projekt kring ljud.

Vid en pedagogisk handledning med Kristina, kom de fram till en del frågor att fördjupa sig i beträffande ljud. En av dessa, som de kom att arbeta vidare med, var: *Hur ser ljud ut?*

De började med att tillsammans med barnen samla ljud på gården med sin diktafon. Barnen hittade många olika ljud och pedagogerna valde att utgå från tre av dessa när de gav dem

uppgiften att rita ljuden. De valde ljud med olika dynamik och ljud barnen har erfarenhet av; droppljud, bankljud och ljudet från en pulka som dras på grus.

Alla barn deltog och resultatet av uppgiften ledde till spännande samtal kring små barns tecknande – det grafiska språket. Pedagogerna har tillsammans tolkat bilderna och gemensamt letat efter likheter och olikheter samt utifrån olika frågeställningar fördjupat sig i bilderna. Tolkningen blev att ljudets dynamik inbjöd till en rörelse som resulterade i en bild. De kunde exempelvis se att bankljudet ledde till att barnen höll pennan i helhandsgrepp och bankade med pennan på pappret vilket ledde till att ljudet illustrerades som prickar. Den grafiska teckningen uppstår genom barnets sätt att röra sig. Det finns en relation mellan den linje som blir och den gest barnet gör.

I samtal med Kristina kom de att prata mycket om vilken relation det finns mellan teckningar barnen gör själva mer fritt och de teckningar där de vuxna förberett kontexten: *Värderar vi de figurativa bilderna mer än de icke figurativa?*

2.6 Avdelningen Sporren 3-6 år

Pedagogerna på Sporren valde bland annat att arbeta med ett projekt utifrån frågeställningen: *Hur du och jag blir vi*. I projektet strävade pedagogerna efter att varje barn skulle få möjlighet att utveckla sin identitet och känna trygghet i den. De ville att alla barn skulle få känna att de är en tillgång i gruppen och man ville därför erbjuda dem att mötas på olika sätt och lära av varandra.

Projektet inleddes med att intervjua barnen om vad deras kompisar är bra på. Genom detta ville pedagogerna uppmärksamma barnen på varandras olika kompetenser och förmågor. Därefter fick barnen möjlighet att teckna av varandra. Porträtten fick barnen göra genom att först studera kompiserna på nära håll för att sedan avteckna med blyerts. En kroppsdel från varje barn har sedan klippts ut och gemensamt har barnen sedan valt ut vilka delar som skall sättas ihop. Varje figur består av kroppsdelar från fem olika barn.

Pedagogerna märkte att barnen ofta tog hjälp av varandra på olika sätt samt i olika situationer. Fler barn var medvetna om vad kompisarna var bra på och använde varandras olikheter som en tillgång.

3. Analys, dilemman och nya frågeställningar

I arbetet med de olika projekt som pågått har vi pedagoger stött på vissa dilemman. Vi har också gjort vissa upptäckter och blivit nyfikna på att arbeta vidare utifrån nya frågor. Dessa problem och frågeställningar hjälper oss att utvecklas och komma vidare i vårt arbete och vi lyfter därför fram dessa i vår analys.

3.1 Barns olika roller

Fjädersnäs arbete med olikheter ledde till att pedagogerna ändrade sitt sätt att se på barnens roller. Innan arbetet påbörjades trodde pedagogerna att barnen alltid hade samma roll oavsett grupp eller uppgift. Ett påhittigt barn var alltid påhittigt eller ett tyst barn var alltid tyst. Detta var vad pedagogerna trodde att de skulle lyfta fram i sitt arbete. Att alla roller var viktiga. Men med de erfarenheter de nu fått tror de istället att barnen inte tar med sin ”färdiga roll” in i en grupp utan att de tar en av de roller som behövs i ett sammanhang. Ett barn som i en grupp är iakttagare kan i en annan grupp ta rollen som inspiratör. Pedagogerna ser det som att det i alla fungerade grupper behövs olika roller men att dessa roller inte är fördelade innan. Detta

vill de fortsätta att undersöka vidare. Vi pedagoger måste tänka på att inte generalisera och ge barnen etiketter på hur de är. Detta visar hur viktigt det är att vi erbjuder barnen olika möjligheter att inta olika roller.

3.2 Att ställa öppna frågor

På flera avdelningar har pedagogerna under året funderat över frågornas betydelse i sitt arbete. De har upplevt att de inte fått igång de diskussioner, tankar och samtal de velat bland barnen. De har också kunnat se att deras sätt att ställa frågor kan göra att de olikheter som finns bland barnens tankar blir mer eller mindre synliga för barnen och oss pedagoger. I stället för att exempelvis fråga: *Varför går solen ner på kvällen?* (där man söker ett specifikt svar) kan vi fråga: *Vad tror du händer med solen på natten?* och därmed ge större möjlighet för barnens egna tankar och fantasi att synliggöras. Vi tror att ett medforskande förhållningssätt leder till att barnen vågar tro på sig själva och sina teorier då de känner att vi tar deras funderingar och ord på allvar.

3.3 Vi blir till på olika sätt

På en av småbarnavdelningarna blev det synligt att pedagogerna omedvetet oftare lyfte fram det figurativa tecknandet än det abstrakta. Detta ledde till ett fördjupat arbete kring det grafiska språket och de yngsta barnens abstrakta tecknande. Man kunde se att de barn som var drivande och kommit långt i det figurativa tecknandet (exempelvis att teckna självporträtt) hade svårt att ta sig an mer abstrakta uppgifter såsom att exempelvis rita ljud, medan det var det motsatta för andra barn. Detta gjorde det tydligt att det är viktigt att erbjuda barnen olika uttryck så att det får möjlighet att utveckla alla språk de har. Flera av avdelningarna har i sitt arbete kunnat se värdet i att låta barnen arbeta med samma sak på olika sätt och erbjuda barnen olika sätt att lära. En avdelning hade exempelvis kunnat se och synliggöra sina små barns olika lärstilar.

3.4 Att förbereda sig som pedagog inför ett nytt projekt

Vi har genom vårt arbete med *Olikheter* kunnat se att det finns stor kompetens och erfarenhet bland oss pedagoger. Vi vill ta tillvara på detta mycket mer och använda varandras blickar när vi exempelvis stöter på dilemman eller behöver inspiration och idéer när vi startar nya projekt. Vi använder ständigt dokumentation som ett verktyg för att utveckla vår verksamhet, men delar sällan frågor som uppstår med andra än de i vårt arbetslag. Vi känner också att vi måste bli bättre på att noga ta reda på barnens tidigare kunskaper kring det man ska arbeta med för att kunna utmana och hjälpa barnen vidare i sitt lärande. När vi är igång med ett projekt vill vi inte ha för bråttom fram utan kunna stanna upp, reflektera, göra samma sak igen och fördjupa oss.

3.5 Hur olik får man vara?

Under året har vi i våra diskussioner ofta återkommit till ett dilemma: vi pedagoger vill att barnen skall uppmärksamma olikheter och se dessa som en tillgång men samtidigt vill vi inte att de ska påpeka eventuella olikheter på ett kränkande sätt. Detta har varit en balansgång och för en av avdelningarna blev detta tydligt när barnen fick i uppgift att teckna av varandra och därmed uppmärksamma likheter och olikheter hos varandra. Då barnen ritade av varandra kommenterade flera av barnen varandras porträtt. Barnen uppmärksammade vad kompisarna glömt att rita, hur de hade ritat och ifrågasatte vissa detaljer. Pedagogerna upplevde att det var svårt att veta hur de skulle agera i dessa situationer. De upplevde att de ofta gick in i situationer för tidigt av rädsla för att ett barn skulle bli kränkt.

Vi vill dock ge barnen ett större förtroende och större möjlighet att reflektera tillsammans över sitt lärande och tillsammans göra nya upptäckter. Vi har på flera avdelningar kunnat se att barnen nu är mer medvetna om vad kompisarna är bra på och att de använder varandra som en tillgång när de exempelvis frågar om hjälp vid problem som uppstår. Det är dock viktigt att barnen inte kränker varandra med sina kommentarer, det är därför viktigt med en lyssnande pedagog som finns tillhands när det behövs.

4. Utvärdering och analys

På utvärderingsdagen i slutet av vårterminen utvärderade vi tillsammans hur vi upplevt att arbeta utifrån ett gemensamt fokus. Vi har aldrig tidigare arbetat på detta sätt och det kändes viktigt att sammanställa våra tankar. Här följer en sammanfattning av vad som framkom vid detta tillfälle.

4.1 Utvärdering av att arbeta utifrån gemensamt fokus

- Vi upplever att vi nu är mer medvetna om olikheters betydelse för demokrati och lärande.
- Vi känner en större gemenskap och har mer insikt i andra avdelningars arbeten.
- Vi har genom vårt gemensamma fokus skapat forum där barn och pedagoger över avdelningsgränserna möts och lär av varandra. Ett projekt med husets 5-åringar kring Mexico är ett exempel på detta.
- När vi träffats småbarnsavdelningarna respektive syskonavdelningarna med Kristina har vi kunnat delge varandra vad vi arbetat med. Bra forum för detta.
- Det behövs mer tid till att gå runt på avdelningarna och fråga hur man jobbat, ställa frågor.
- Vi har inte prioriterat att följa upp arbetet med det gemensamma fokuset tillräckligt på våra personalmöten.
- Vi vill ta mer hjälp av varandra – titta tillsammans på dokumentationer och eventuella dilemman som uppstår.
- Det har varit berikande att arbeta med fokuset på olika sätt. Trots att olika arbeten pågått har vi haft en gemensam grund att diskutera utifrån och mötas kring.
- Dags att ta med barnen. Barnen vet inte att vi arbetar med olikheter.
- Vi bör använda personalmöten till att mer kontinuerligt följa upp arbetena på de olika avdelningarna. Det behövs mer tid att lära av varandra.

- Bra att förlägga vårens sista personalmöte vid utställningen i Botaniska trädgården. Ett bra tillfälle att lära känna varandra och få ta del av varandras arbeten.

4.2 Analys och fortsatt arbete

Det är tydligt att vi upplevt arbetet på olika sätt. Det lyfts dock att gemenskapen stärkts vilket var ett av våra syften. Vi upplever också att vi blivit mer medvetna om hur olikheter berikar samt att vi ser att barnen använder olikheter som en tillgång i sitt lärande. Slutligen har vi, på olika sätt, ute på avdelningarna påbörjat arbetet med att aktivt använda oss av olikheter som verktyg i vår verksamhet. Vi är därmed på god väg att uppnå de mål vi satte upp våren -09.

Vi känner dock att det varit en lång startsträcka och mycket av tiden under läsåret har gått åt till att inventera barnens, våra egna och föräldrars tankar kring *Olikheter*. Vi vill nu få med barnen mer och ge dem en mer aktiv och drivande roll i vårt fortsatta arbete. Vi vill även fortsätta att skapa forum för möten, mellan såväl barn som pedagoger, för att fortsätta arbetet med att stärka vår gemenskap på förskolan.